

UOT 32

SIYASI İŞTİRAK VƏ DEMOKRATIYA

Gülzar RƏHİMOVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 27 yanvar 2023; çapa qəbul edilmişdir: 28 fevral 2023; online-da çap edilmişdir: 30 mart 2023.

Received: 27th of January, 2023; accepted: 28th of February, 2023; published online: 30th of March, 2023.

Açar sözlər: *siyasi sosiallaşma, siyasi iştirak, siyasi fəaliyyət, demokratiya, siyasi münasibət*

Giriş

Siyasi iştirak, fərd və qrupların onları idarə edənlərin qərar və fəaliyyətlərinə təsir etmək üçün göstərdikləri səyləri əhatə edir. Siyasi iştirak, bir tərəfdən kütlələrin resurslarının bölüşdürülməsindəki dəyişiklik tələblərini qarşılamaq, digər tərəfdən mövcud bölüşdürmə modelində köklü dəyişiklik yaratmadan, dəyərlərə bağlılığı qoruyub saxlamağa kömək edəcək tədbirlər alaraq, siyasi sistemin tamlığını qorumaq kimi bir funksionarı həyata keçirir. Vətəndaşların siyasi qərarları və bu qərarların qəbul edilməsi prosesi siyasi iştirakın istiqamətini müəyyən edir [1, s. 308].

Fərdlər, sistem dəyərlərini dəstəkləmək və ya dəyişdirməyə istiqamətlənən davranışlar sərgiləyə bilirlər. Siyasi iştirak, siyasi mühitdə vətəndaşların siyasi struktur və siyasi aktorlarla münasibətləri və qarşılıqlı təsiridir.

Siyasi fəaliyyət və davranış şəkli olaraq siyasi iştirak, insan davranışlarının tabe olduğu ümumi səviyyəyə adekvat olaraq reallaşır. Davranış, təkcə orqanizmin daxili fəaliyyətində deyil, ekosistemlə qarşılıqlı təsirində ortaya çıxan bir fəaliyyətdir. Davranışları tədqiq edən araşdırmalar, bir tərəfdən, öz daxilindəki meyl və instiktlərə, digər tərəfdən, isə fərdin xaricindəki ictimai, iqtisadi və siyasi strukturlarla əlaqələrini ələ alırlar. Fərdin siyasi proseslərdə iştirakının reallaşması üçün suveren bir dövlət, idarə olunanların təhlükəsizliyi, idarə olunanların minimal səviyyədə də olsa maarifləndirilməsi, hüquqi təminat və vətəndaşları baş verənlər barəsində məlumatlandıracaq informasiya şəbəkəsinin olması vacibdir. Siyasi iştirakın baş verdiyi ictimai-siyasi sistem və struktur, bu prosesə təsir edən xarici faktorlar olaraq qəbul edilirlər.

Siyasi iştirak fərdin siyasətə cəlb olması prosesi kimi

İştirak, düşüncə və ya araşdırma mərhələsində olan bir hərəkət və ya ideyada iştirak etmək və ya mövcud vəziyyəti və baxışı paylaşmaqdır. Bundan əlavə, iştirak ümumiyyətlə, insanın yaşadığı mühitdə baş verən və ya mümkün olan hadisələr qarşısında qərar vermə prosesidir [7, s. 240]. İştirak anlayışının müxtəlif tərifləri olduğundan, siyasi iştirak anlayışının da müxtəlif tərifləri var. Siyasi iştirak, yerli və beynəlxalq siyasi səviyyədə idarəçilərin seçilməsi və idarəçilərin fərdin istək və maraqlarına uyğun qərarlar qəbul etməsinə şərait yaratmaq üçün sosial mühitdə fərdlərin hər cür davranış və hərəkətləridir.

* *dissertant, Gəncə Dövlət Universiteti*
e-mail: gulnar.rahimova1989@gmail.com

Bu kontekstdə siyasi iştirak dövlətin qərar və hərəkətlərinə təsir edən bütün hərəkətlər, qanunlar, qanunsuz hərəkətlər, zorakılıq və fəaliyyətə əsaslanan hər cür hərəkət və davranışlar kimi müəyyən edilir.

Siyasi sistem qarşısında vətəndaşların vəziyyətini, münasibət və davranışlarını həll edən fəaliyyət vasitəsi siyasi iştirakdır [3, s. 172]. Başqa sözlə desək, bu iştirak sadə maraqla başlayan və dərin fəaliyyətə qədər uzanan bir prosesdir. Məsələn, siyasi mövzularda qəzet oxumaq sadə maraqla, siyasi mitinqdə iştirak etmək, siyasi liderlə görüşmək isə dərin bir hərəkətdir.

Geniş mənada siyasi iştirak; Bir bölgədə və ya ölkədə cəmiyyəti təşkil edən fərdlərin siyasi sistemlə öz aralarında qurmaq və ya qurmaq istədikləri bütün münasibətlər formalarını əhatə edir [4, s. 8]. Bu münasibətə siyasi məsələ haqqında məlumat almaq, izləmək, məlumat toplamaq, səs vermək, siyasi hadisəyə dəstək və ya reaksiya vermək, seçkilərdə namizəd olmaq, seçilmiş idarəçilərin qərarlarında iştirak etmək kimi hərəkətlər daxildir.

Akademik dairələr və tədqiqatçılar fərdlərin və ya qurumların siyasi iştirak səviyyələrini izah etmək üçün müxtəlif tədqiqatlar aparmışlar. Bununla belə, ümumi qəbul edilənlər M.E.Olsen və L.Milbrath tərəfindən irəli sürülən iştirak səviyyələridir.

M.E.Olsen siyasi iştirak səviyyəsini cəmiyyətlərin davranışını tədqiq etməklə izah edirdi. Olsenin fikrincə, cəmiyyətin siyasi iştirak səviyyəsinə görə cəmiyyət alt qruplara bölünür. Bu qruplar ümumiyyətlə aşağıdakılardır [11, s. 681-683]:

- siyasi vətəndaşlar – bir ölkədə seçkilərdə iştirak edən və səs verən, siyasi hadisələrdən xəbərdar olmaq üçün çalışan, lakin siyasi səhnədə fəal iştirak edə bilməyən insanlar qrupu.

- siyasi qruplar – bu qrupdakı insanlar isə siyasətin arxasınca gedən, öyrəndiklərini başqalarına ötürən, onları dinləyən insanlardan ibarətdir.

- siyasi fəallar – bu qrup siyasi partiyanın üzvü olan və həmin partiyada fəal işləyən insanlardan ibarətdir.

- liderlər – ölkədə dövlət idarəçiliyinə seçilən və ya təyin olunan insanlar qrupu.

- siyasətdən təcrid olunanlar – onlar siyasi həyatda baş verən hadisələrə heç bir şəkildə qarışmayan insanlardır.

- siyasi marjinallar – siyasi hadisələr haqqında az məlumatı olan, sosial şəbəkələr vasitəsilə danışan insanlardır.

Milbrath isə cəmiyyəti incələyərək siyasi iştirak səviyyəsini ortaya qoydu. L.Milbrath görə, siyasi iştirakın aşağıda qeyd olunan səviyyələri mövcuddur [10, s. 11-12]:

- Instrumental iştirak sinfi. Siyasi həyatda simvola çevrilmiş texnologiyalardan istifadə etmək, siyasi görüşlərdə iştirak etmək, öz baxışı olan və ya olmayan insanlarla müzakirələr aparmaq kimi xüsusiyyətləri özündə ehtiva edən sinifdir. Digər tərəfdən, instrumental iştirak fərdlərin şəxsi deyil, müəyyən vasitələrlə siyasi iştirakıdır.

- Açıq və gizli iştirak sinfi: ayrı-ayrı şəxslərin öz psixoloji quruluşlarına görə açıq və ya gizli siyasi iştirakı.

- Davamlı və dərhal iştirak sinfi: Şəxsin siyasi hadisələrdə və hərəkətlərdə iştirak etməsinə imkan verən hərəkətləri ehtiva edən fəaliyyətlərdə iştirak etmək, bəzən siyasi arenada iştirak edərkən.

- Məcburi və müstəqil iştirak sinfi: Dövlətin müəyyən hərəkətlərinə qarşı fərdin məcburi iştirakı müəyyən qanunlarla təmin olunduğu halda, digər tərəfdən ayrı-ayrı sahələrdə dövlətin zərurətindən asılı olmayaraq fərdlər iştirak edirlər.

- Siyasi sistemə töhfə verən və ondan alan iştirak sinfi: buraya fərdlərin iştirakı müqabilində müəyyən xidmət və siyasi idarəetmə seqmentləri tərəfindən mükafatlandırılması daxildir.

- Sosial və qeyri-sosial iştirak sinfi: fərdlərin təkbaşına iştirak etdiyi səsvermə və fərdlərin birlikdə həyata keçirdiyi ictimai iştirak fəaliyyətləri kimi qeyri-ictimai fəaliyyətlər.

- Fərdlərin səsli və hərəkətə əsaslanan iştirakını əhatə edən verbal və qeyri-verbal siyasi iştirakdır.

Siyasi iştirakın təzahür formaları

Siyasi iştirakın bir sıra təzahür forma və vasitələri mövcuddur. Əvvəlcə, siyasi iştirakın vasitələrinə nəzər yetirək:

➤ Seçkilər: Dövlət quruluşunun vazkeçilməz elementlərindən olan seçkilər, dövlətin inzibati hissəsində müəyyən müddət ərzində xalqın öz yerinə seçilən şəxsin və ya şəxslərin seçilməsi prosesidir [5, s. 54]. Bu tərifdən də anlaşıldığı kimi, seçim iki əsas xüsusiyyətə malikdir. Birincisi, xalqın onlara göstəriləcək xidmətlərlə bağlı qəbul ediləcək qərarlara və nəticələrə ayrı-ayrılıqda səs verməsidir. İkincisi, alınacaq qərar və nəticələrdə onu təmsil edəcək uyğun şəxsi seçməkdir.

➤ İctimai təftiş (nəzarət): Onları təmsil etmək üçün seçilmiş şəxslərin öz vəzifələrini layiqincə yerinə yetirib-yetirmədiklərini yoxlamaqdır. İctimai nəzarət insanların bir araya gəlməsi və təzyiq qruplarından istifadə edərək birgə fəaliyyət göstərməsi nəticəsində seçilmiş şəxsin və ya şəxslərin nəzarətini nəzərdə tutan strukturdur [12, s. 33].

➤ İctimai yığıncaq: İnkişaf etmiş, inkişaf etməkdə olan və zəif inkişaf etmiş cəmiyyətlərin bəzi seqmentləri asanlıqla hökumətə çata və təsir edə bilsə də, bəzi seqmentlərin bu imkanı yoxdur. Burada ictimai yığıncaq imkansız qrupun siyasi iştirakını təmin etmək üçün meydana çıxdı [1, s. 81]. Bir sözlə, ictimai görüşlər planlı və kortəbii görüşlərdir ki, dövlət qurum və təşkilatlarına rəhbərlik edən şəxslərlə onlara çata bilməyənlər arasında məsafə azalsın.

➤ İctimai təşəbbüs: Ümumiyyətlə, ictimai təşəbbüs xalqın hər hansı bir məsələ, yeni və ya mövcud qanunla bağlı irəli sürdüklerini etmək və dəyişdirmək imkanındır [8, s. 81]. Bu tərif çərçivəsində xalqın təşəbbüsü qanun hazırlayıb ictimai gündəmə gətirməklə dövlət idarəçiliyində olan insanların deyil, xalqın öz iradəsidir.

➤ İctimai veto: Seçilmiş idarəçilərin qəfil qərarlar verməsinin qarşısını almaq üçün hazırlanmış və xalqın birbaşa idarəçilikdə iştirakını təmin edən hüquqi və siyasi sistemdir [6, s. 122]. Bu inkişaf etdirilən sistemlə, dövlətin qərar qəbuledici orqanı tərəfindən tənzimlənən qəbul edilmiş qanun və siyasətləri ictimaiyyətə təqdim edərək, müəyyən bir müddət ərzində cəmiyyətin qanunu və siyasəti qəbul etməsinə və ya rədd etməsinə imkan verən bir üsuldur.

➤ Referendum: Bir mövzuda ictimaiyyətin rəyini öyrənmək üçün səsvermədir [6, s. 94]. Bu tərifdən də anlaşıldığı kimi, dövlətin qərar qəbul edən orqanları tərəfindən hazırlanan bir məsələ ilə bağlı ictimaiyyətin rəyini almaq üçün səsvermə prosesidir.

➤ İctimaiyyətlə əlaqələr: Dövlət idarəçiliyi baxımından dövlətin və xalqın qarşılıqlı faydası üçün qurulan ünsiyyət formasıdır. Digər tərəfdən, ictimaiyyətin özləri üçün təmsil etmək üçün seçdikləri insanlara daha tez çatmasına imkan verən bir əks əlaqə sistemi olaraq təyin edilə bilər [9, s. 21-22].

Siyasi iştirakın təzahür forma və ya modelləri də müxtəlifdir. Bu forma və modelləri iki əsas başlıq altında nəzərdən keçirmək olar [14, s. 111]:

- Fəaliyyətin intensivliyinə və çətinlik səviyyəsinə görə siyasi iştirak formaları;
- Leqal və qeyri-leqal siyasi iştirak formaları.

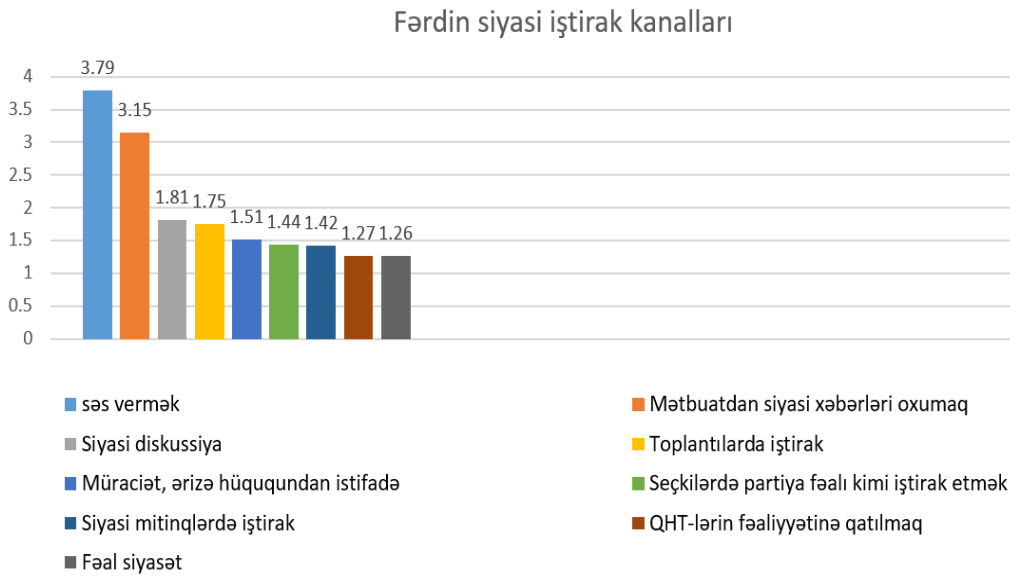
Fəaliyyətin intensivliyinə və çətinlik səviyyəsinə görə siyasi iştirak formaları. Həkimiyətlərə təsir etmək üçün nümayiş etdirilən və müxtəlif formalarda baş verən siyasi hərəkət və davranışları bəzi meyarlara görə təsnif etmək mümkündür. Siyasi iştirakın formalarını müzakirə edərkən alimlər müxtəlif meyarlar əsasında hərəkət etmiş və müxtəlif

formalara diqqət yetirmişlər. Bu sahədə mühüm araşdırma aparan L.Milbrath “Siyasi iştirak” əsərində [10] hərəkətin intensivliyini və çətinlik səviyyəsini meyar kimi qəbul etmiş və siyasi iştirak aksiyalarını üç kateqoriyada müzakirə etmişdir.

Yenə bir dövrdə edilməsi çox çətin və riskli olan bir hərəkətin başqa bir dövrdə daha asan çərçivədə baş verməsi mümkündür. Məsələn, tamaşaçıların fəaliyyəti arasında göstərilən səsvermə aktını hər yerdə asan şəkildə həyata keçirmək mümkün deyil.

Leqal və qeyri-leqal siyasi iştirak formaları. Bundan əlavə, siyasi iştirak aktlarını adi və qeyri-adi davranışlar kimi ayırmaq da mümkündür. Siyasi rejimin müəyyən etdiyi qayda və normalara uyğun gələnler adi siyasi iştirak hərəkətləri olduğu halda, mövcud qayda və normalara uyğun gəlməyən və onlara qarşı yönələn hərəkətlər də qeyri-adi siyasi iştirak davranışları təşkil edir. Səsvermə, siyasi məsələlərlə bağlı müzakirələr aparmaq, siyasi mitinq və yığıncaqlarda iştirak etmək, siyasi xadimlər və dövlət məmurları ilə münasibət qurmaq, başqalarına siyasi təsir göstərmək üçün fəaliyyət göstərmək kimi hərəkətlər adi siyasi iştirak davranışını təşkil edərkən, kollektiv müraciətlər, nümayişlər, boykotlar, işğallar və tətillər, nəqliyyatın qarşısını almaq, yollarda bərrikadalar qurmaq, vergi ödəməkdən imtina etmək, ictimai əmlaka ziyan vurmaq, silahlı hücumlar və partlayışlar, sui-qəsdlər və hücumlar qeyri-adi etiraz davranışları təşkil edir.

Cədvəl 1.1.

Mənbə: [13, s. 137]

Adi və ya normal siyasi iştirak fəaliyyətləri içində ən çox rast gəlinəni səs vermədir. Vətəndaşlar bir tərəfdən səsvermə yolu ilə siyasi kadrları müəyyənləşdirir, digər tərəfdən bu kadrlardan nə gözləndiyini ortaya qoyur. Təbii ki, təkpartiyalı sistemlərdə səsvermənin mənası çoxpartiyalı sistemlərdəki kimi deyil. Birpartiyalı sistemlərdə səsvermə müxtəlif alternativlər arasında seçim deyil, onların qarşısına qoyulanların təsdiqidir. Siyasi rəqabətin və hakimiyyət yarışında iştirakın qanuni olduğu sistemlərdə səsvermə alternativlər arasında seçim etmək, müəyyən proqram, ideya və komandanı hakimiyyətə gətirmək deməkdir. Seçkilərin partiyalararası yarışa çevrildiyi sistemlərdə vətəndaşların siyasi həyata və seçki yarışına qatılması üçün müxtəlif yollardan istifadə edilir. Seçki kampaniyalarında hamı eyni davranır. Bəziləri daha aktiv rol oynasa da, digərləri sadəcə qutuya

gedib səs verməklə kifayətlənir. Seçkiyə qatılan namizədlərin çıxışlarını dinləmək, partiyaların təşkil etdiyi toplantılarda iştirak etmək, namizədlərə və ya partiyalara maddi dəstək vermək, müxtəlif yardımlar etmək, partiyayı təbliğ etməyə çalışmaq, cəhd etmək kimi müxtəlif hərəkətlər ağıla gələ bilər. başqalarını müəyyən bir namizədin və partiyanın lehinə inandırmaq. TUSİAD-ın “Seçki sistemi və siyasi partiyalar araşdırması”nın nəticələrinə görə [13], doqquz siyasi iştirak kanalı arasında səsvermə davranışı ən çox yayılmışdır. Onun ardınca mediada siyasətə baxmaq, siyasət müzakirə etmək, yığıncaqlarda iştirak etmək, müraciət və petisiya hüququndan istifadə etmək, seçkidə partiyanın yanında işləmək, kollektiv tədbirlərdə iştirak etmək, qeyri-hökumət təşkilatlarında iştirak etmək və nəhayət aktiv siyasət aparmaq gəlir.

Siyasi sistemə cavabdeh olan şəxslərlə münasibət qurmaq, onların gözlənti və istəklərini onlara çatdırmaq, hökumətə və siyasi hakimiyyətə təsir etmək, qərarların qəbulunu təmin etmək vətəndaşların adi siyasi iştirakının ən çox istifadə etdiyi fəaliyyətlərdən biridir. Siyasi sistemin qanunvericilik, icra və məhkəmə strukturlarına rəhbərlik edən şəxslərlə müxtəlif səviyyələrdə əlaqələr qurmaq, onların qərarlarına təsir göstərməyə çalışmaq adətdir. Fərdlər ya birbaşa özləri, ya da hər hansı bir vasitəçi üzərindən əlaqələr qururlar. Məsələn, ərizə yazmaq, telefon zəngi etmək, faks göndərmək, e-poçt göndərmək, birbaşa aidiyyəti şəxsə getmək, vasitəçilərdən istifadə etməklə siyasi hakimiyyətə çatmaq və istəklərini bu şəkildə çatdırmaq kimi hərəkətlər də daxil olmaqla, belə hərəkətlər sayıla bilər.

Nəticə

Tədqiqatın əsas nəticəsi ondan ibarətdir ki, fərdin siyasətə marağı tək başına fəal siyasi iştirak üçün kifayət deyil. Siyasi sistem, onun komponentləri, demokratik şərait fərdlərin siyasətə marağına, siyasi iştirakına böyük təsir göstərir. İnsanların gəlir səviyyəsi, intellektual imkanları, sosial statusları, təhsil səviyyələri də siyasi iştiraka marağa təsir edən əsas faktorlardır. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, fərdlərin ən geniş siyasi iştirak forması seçkilərdə səs verməkdir. Daha sonra isə siyasi iştirak forması kimi ictimai nəzarət, referendum, ictimai təşəbbüs, ictimai yığıncaq, ictimai veto və s. siyasi iştirak formaları gəlir.

Tədqiqatlar göstərir ki, siyasi iştirakın aşağı səviyyədə olduğu ölkələrdə, fərdlərin ya siyasətə etinasızlığı, ya da onların siyasi iştirakının qarşısını alan bir sıra maneələr mövcuddur. Fərdlərin siyasi iştirak səviyyəsinin aşağı olması, onların siyasi sosiallaşması ilə bilavasitə bağlı bir problemdir. Hətta bəzi inkişaf etmiş ölkələrdə fərdlərin siyasi şüur səviyyəsinin aşağı olması, siyasi proseslərin maraq dairəsində yer almaması, onların siyasi iştirak səviyyəsinə neqativ təsir göstərir, bu isə özünü ən çox seçkilərə laqeyd yanaşılması ilə büruzə verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Hüseyinov C.N. Politologiya məntiqi sxemlərdə. Dərs vəsaiti. Gəncə: ADAU, 2010. 400 s.
2. Çevikbaş R. Yerel yönetimlerde siyasal katılım // Türk İdare, 2008, №461, s. 71-95.
3. Fedayi C. Siyaset Bilimi. İstanbul: Pınar, 2002. 172 s.
4. Gökçimen, S. Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi // Yasama, 2008. №10. s. 1-55.
5. Göksu T., Bilgiç V. Baskı Grupları ve Karar alma Mekanizmalarına Etkileri // Amme İdaresi Dergisi, 2003. №36/2, s. 51-66.
6. Gözler K. Kısa Anayasa Hukuku. Bursa: Ekin, 2004. 94 s.
7. Kabaoğlu İ.Ö. Özgürlük Hukuku. İstanbul: İmge, 2013. 240 s.
8. Karagöz K. Doğrudan Demokrasi Aracı Olarak Halk Girişimi. İstanbul: Vedat, 2010.

9. Kurt N. Yarı Doğrudan Demokrasi Kurumlarının Yerel Yönetimler Düzeyinde Uygulanması // Yerel Yönetim ve Denetim, 2001. №6/2, s. 20-29.
10. Milbarth L.W. Political participation; how and why no people get involved in politics?. Chicago: Rand McNally, 1965, 195 p.
(<https://www.worldcat.org/title/political-participation-how-and-why-do-people-get-involved-in-politics/oclc/720358>)
11. Olsen M.E. Social and Political Participation of Blacks. American Sociological Review, 1970. pp. 681-683.
(https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Social+and+Political+Participation+of+Blacks&publication+year=1970&author=Olsen+Marvin+E.&journal=American+Sociological+Review&volume=35&doi=10.2307/2093944)
12. Sağır M. Küreselleşme Süreci ve Siyasal Katılımda Yeni Arayışları // Çağdaş Yerel Yönetimler, 2003. №11/4, s. 28-41.
13. Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler Araştırması. İstanbul: TÜSİAD, 2001. 254 s.
14. Siyaset Bilimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013. 234 s.

Summary

Gulnar Rahimova

Political Participation and Democracy

Political participation is one of the issues in the field of interests of political science. Interest in politics is an important determinant of a person's political participation. Political participation, being an important indicator of the country's democratic development, has a mutual influence on it. It is an undeniable fact that in countries with low levels of political participation, individuals are either indifferent to politics or there are a number of artificial barriers that prevent their political participation. The low level of political participation of individuals is a problem directly related to their political socialization. There are developed countries in which the low level of political consciousness of individuals, the desire to stay out of political processes, has a negative impact on the level of political participation. This shows itself mostly with the low level of people's interest in the elections.

Political participation involves the initiatives of individuals and groups aimed at influencing the decisions and actions of those who govern them. On the one hand, political participation fulfills the function of meeting the demands of the masses for changes in the distribution of resources, and on the other hand, by taking measures that will help maintain attachment to values, without creating a radical change in the existing distribution model, and protecting the integrity of the political system. Citizens' political decisions and the process of making these decisions determine the direction of political participation.

The article studied such issues as the concept of political participation, factors influencing political participation, means of political participation, methods of individual political participation. For this, domestic and foreign literature, electronic resources, and empirical indicators were used.

The main conclusion of the study is that one person's interest in politics is not enough for active political participation. The political system, its components, democratic conditions have a great influence on the interest in politics and the political participation of people. Research shows that the broadest form of political participation of citizens is voting in elections. Then, as a form of political participation, public control, a referendum, a public initiative, a public meeting, a public veto, etc., forms of political participation appear.

Key words: *Political socialization, political participation, political activity, democracy, political position*

Политическое участие и демократия

Политическое участие является одним из вопросов, находящихся в сфере интересов политической науки. Интерес к политике является важным фактором, определяющим политическое участие человека. Политическое участие, являясь важным показателем демократического развития страны, оказывает на него взаимное влияние. Неоспоримым фактом является то, что в странах с низким уровнем политического участия люди либо равнодушны к политике, либо существует ряд искусственных барьеров, препятствующих их политическому участию. Низкий уровень политического участия индивидов является проблемой, непосредственно связанной с их политической социализацией. Есть развитые страны, в которых низкий уровень политической сознательности личности, стремление оставаться в стороне от политических процессов негативно сказывается на уровне политического участия. Это проявляется, прежде всего, в низком уровне интереса населения к выборам.

Политическое участие предполагает инициативы отдельных лиц и групп, направленные на то, чтобы повлиять на решения и действия тех, кто ими управляет. Политическое участие, с одной стороны, выполняет функцию удовлетворения требований масс об изменении распределения ресурсов, а с другой стороны, путем принятия мер, которые помогут сохранить привязанность к ценностям, не вызывая радикального изменения в существующей модели распределения и защиты целостности политической системы. Политические решения граждан и процесс принятия этих решений определяют направление политического участия.

В статье были изучены такие вопросы, как понятие политического участия, факторы, влияющие на политическое участие, средства политического участия, методы индивидуального политического участия. Для этого использовались отечественная и зарубежная литература, электронные ресурсы, эмпирические показатели.

Основной вывод исследования заключается в том, что одного интереса человека к политике недостаточно для активного политического участия. Политическая система, ее составляющие, демократические условия оказывают большое влияние на интерес к политике и политическое участие людей. Исследования показывают, что самой широкой формой политического участия граждан является голосование на выборах. Затем, как форма политического участия, общественный контроль, референдум, общественная инициатива, общественное собрание, общественное вето и т. д. Появляются формы политического участия.

Ключевые слова: *Политическая социализация, политическое участие, политическая активность, демократия, политическая позиция*

Baş redaktorun müavini s.e.d., prof. İbrahimova Gülzar İsaxan qızının rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.